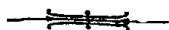

БЪЛГАРСКИ
ПРЪГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ

ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА И ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

ИЗДАВА ДРУЖЕСТВОТО „ОБЩИ ТРУДЪ“

ГОДИНА III.

КНИГА III. — МАРТА.

СОФИЯ

КРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА

(Братя Прошекови)

1896

Родителската клетва споредъ нашата народна поезия.

Клетвата е сръдство, съ което по традиция си служи човѣкъ, когато желае да постигне нѣщо само съ помощта на рѣчта: значи тя е молитва, само че въ нея липсува обръщанье къмъ божество. Магията, придружена съ клетви или благословии прилича на молитва, придружена съ жертви и разни свещенодѣйствиа. Извадете отъ магията чародѣйнитѣ сръдства, и тя ще се обърне на проклетия.

Първобитниятъ човѣкъ вѣрва, че словото, рѣчта, има голѣма сила. Доста е да пожелаешъ нѣщо и да изкажешъ въ думи, каквито трѣба, своето желанье, — и то ще се изпълни. Даже самото споменуванье на прѣдмета или лицето прѣдизвиква появлението му. Затова простиятъ човѣкъ се бои да спомене името на дявола, или, като го спомене противъ желанието си, казва „пусто да остане“ или „да се не види!“

Силата на клетвата, споредъ народнитѣ вѣрвания, е голѣма: клетвата прави болни прокълнхтитѣ, прѣвръща ги въ дървета и животни, умъртвява ги, па даже не дава покойствие и на покойника въ гроба. Клетвата има особена сила тогава, когато е изказана въ „лошъ часъ“ (вж. Д. Мариновъ, Ж. Ст. I кн. 9 стр.).

Като какъ гледа българинътъ на родителската клетва, видятъ да ни потвърдятъ употрѣбляемитѣ отъ него пословици. „Майчина клетва се стига“ (П. Р. Славейковъ, Притчи ч. 264 стр., СбМ. IV, 225), „майчина и бащина клетва корень исушава“ (П. Р. Славейковъ Притчи, I ч. 37 стр.), „майчина клетва на сухо не пада“ (ib. 264) и др.

Ето защо ограничихъ, азъ своя прѣгледъ само съ ония клетви, гдѣто дѣйствуващи лица сж родители и тѣхни синове и дѣщери.

Въ нашето семейство въ извѣстно отношения майката има по-голѣмо нравствено значение. Отъ друга страна, като по-консервативенъ елементъ, майката си служи по-често и съ

магия, и съ клетва. Ето защо въ народната поезия съществуватъ много по-малко бащини клетви, отъ колкото майчини. Освѣнъ това майката, като по-близка до челядта, по-често има разправии съ нея, на които бащата въ много случаи е простъ зритель.

По-долу азъ излагамъ всичкитѣ клетви, които срещихъ въ издаденитѣ досега фолклорни сборки. Обаче прѣди да пристѣпнѣ да излагамъ клетвитѣ и причинитѣ на прѣдизвикването имъ, длѣженъ съмъ да споменѣ, че споредъ народнитѣ прѣдстави както прокълнѣтъ родителитѣ, тѣй се и случва. Затова, откакъ привождамъ причината за проклинане и самата клетва, излишно намирамъ, при всѣки случай да добавямъ, че както е казано въ клетвата, така, споредъ народното разказване или пѣенѣ, и става сѣтнѣ въ дѣйствителностъ. При всѣки вариантъ старалъ съмъ се да подберѣ повече средни варианти изъ разнитѣ сборници, за да имаме библиографиченъ прѣгледъ на тѣзи народни творения. На вариантитѣ позволихъ си да измѣнѣ диалектичнитѣ езикъ на книжовенъ. Това правѣ, защото тукъ имамъ прѣдъ видъ читатели не на специално, а на научно популярно списание. Съ настоящия скромнѣ трудець ни най-малко не претендирамъ, че съмъ изчерпилъ всичкия материалъ по тозъ въпросъ. ¹⁾

1. Бащини клетви.

1. Стоянъ водилъ баща си вързанъ на сждѣ, защото му рано будилъ булчѣто. Като дошли на полето при едно кладенче, баща му се помолилъ да му отпусне една ржка да се напие вода. Въмѣсто да изпълни Стоянъ молбата на баща си, слѣзнулъ отъ коня си, та му вързалъ наопаки рждѣтѣ. Тогазъ баща му го прокълѣлъ тѣй :

„Синко, Стояне, Стояне,
Да даде Господъ, Стояне,
Като се върнешъ у дома,
Жена си камъкъ ца сваришъ,
Дѣца си дребни камъни;
У камъкъ да се ударишъ,
Та да се, синко, не видишъ“!

Клетвата стигнула Стояна. (Вж. СбМ. IV, науч. отдѣлъ, 523 стр., Мил. № 92, Бонч. № 1, Сл. Гори, кн. V, 75 стр.).

2. Баща проклина деветѣтѣхъ си дѣщери, защо между тѣхъ нѣма синъ да проводи войникъ:

¹⁾ Както се види авторѣтъ, е съставилъ илленъ сводъ на онѣзи пѣсни, които подхождатъ къмъ неговата тема. Но за да се разбержѣ самитѣ особености на родителската клетва, отъ които нѣкои сж споменати отъ г. Стоилова, трѣба да при- тежаваме прѣгледъ на всички клетви, каквито се срѣщатъ въ народнитѣ творения, безъ да се гледа, дали лицата въ тѣхъ сж въ родствено отношение или не. Ред.

„Азъ имамъ деветъ дъщери:
Въ единъ гробъ да ги заровя.
Една смъртъ да имъ направя,
Едно струванье да сторя.“

(Болг. № 52).

3. Майка дъщеря си плела, а баща ѝ я люто клелъ:

„Да даде Господъ, Порданке,
Три години болна да лежишъ:
Косата да ти отлети,
Лицето да ти черне,
Снагата да ти копне“, —

пошеже, като билъ въ Сливенъ, срещнали го двама ергени — турци — и го попитали: „да ли по добъръ начинъ ще даде дъщеря си Порданка или на сила“ (вж. Шанк. кн. I, № 28, Д. Мар. Ж. Ст. кн. I, 75 стр.).

4. Баща проклялъ сна си Сиве и дъщеря си Чула, защото не слушали съвѣтитъ му. Тъ се прѣобърнжли на птици. Прослнж ги тѣй: „Синко Сиве и ти дъще Чуло, пилци да станете, и отъ кжцата ми да отлитате, та въ полето да отидете: по търнетъ да стоите и единъ други да се търенте, пакъ да не можете да се намърите!“ (Вж. СбМ. VII 193 стр.).

5. Единъ баща ималъ 40 снове. Когато починали да си зближтъ нивитъ, карали се помежду си, защото всеки искалъ да вземе по-добритъ ниви. Баща имъ се мъчилъ да ги помири, ала напразно. Най-послѣ той ги проклялъ тѣй: „Да даде Господъ, снове, да станете на къртици, и всеки отъ васъ да захване по 40 мѣста, и пакъ да ви е тѣсно“. Тъ станжли на къртици. (Вж. Д. Мариновъ. Ж. Ст. кн. I, 9 стр.).

6. Млада невѣста не се срамувала отъ свекара си, и за това той я проклялъ: „Да даде Господъ, синко, да станешъ на такова животно: на едно врѣме да си невѣста, а пакъ въ друго врѣме да си работишъ!“ Тя станжла на невѣстулка. (Вж. Д. Мариновъ. Ж. Ст. кн. I, 10 стр.).

II. Майчини клетви.

7. Стоящъ лежалъ деветъ години боленъ. Майка му го питала, дали нѣма нѣкой грѣхъ, та тѣй дълго врѣме боледува. Той ѝ обадилъ, че като билъ плененъ отъ татари и закаранъ въ татарска земя, гдѣто прѣживѣлъ три години, като го освободили, търнжлъ да си дойде дома. Като дошелъ до тѣхнитъ гробища, видѣлъ нови гробове, въ които татаритъ закопвали живи хора. Той разкопалъ три нови гроба. Въ първия намърилъ младъ юнакъ, въ втория — хубава дѣвојка, и въ третия млада — невѣста. Въпрѣки молбата на тѣзи три

живозакопани дуня, съсѣкалъ ги безжалостно. Слѣдъ като му обадила майка му, че това еж братъ му съ младата си невѣста и сестра му, проклела го:

„Сяне, Стояне, Стояне,
 Лежалъ си до деветъ години,
 И още деветъ да лежишъ,
 Душа да ти не излѣзе,
 Кость по кость да се разниженъ,
 Коститъ да ти съберъж,
 Въ гробища да ги занесъж!“

(Мил. № № 93, 94. Шапк. кн. I. № № 21, 34, 41, 60, 72, 75, ib. кн. VI. № 1272. Lar. № 52, Бог. № 32 Doz. № 56. Българ. кн. I. ч. 253. стр., Верк., Ж. п., № 15, Кар. I. т. № 33, Ястр. II. изд. № 249, Ил. № 80, СбМ. II. 143. Стр., ib. IX. 73. стр., Сл. Г. кн. V. 59. стр., СПСп. XLI—II. 288. стр., Чол. № 68).

8. Противъ волята на майка си Стоянъ станжалъ харамия. Тя го проклела така:

„Синко, Стояне, Стояне
 Какъ отишлъ, синко, не дошлъ!
 Били ти, синко, били ти:
 Дълги ортоми друмове,
 Дребни камъне сватове,
 Черни чекуръе кумове,
 Черни гарване попове,
 Танка топола невѣста!
 Потера ви потерала
 Още първата недѣля:
 Сячка ти дружине се отървала,
 Тебе те, синко, фанжла!
 Що първна пушка пукижла,
 Въ тебе се, синко, запрѣла!
 Що първна сабя махнжла,
 Тебе те, синко, прѣсѣкла!“

Тъй и станжло. Първата недѣля ги погва потеря, и най-напрѣлъ убиватъ Стояна. (Вж. сп. „Моза“ кн. V. 26. стр.).

9. Стоянъ не щѣлъ да се ожени и майка му го проклена както въ горния случай.

„Сину Стояне, Стояне,
 Сега те майка молила,
 До недѣля те разбрала
 На Софийскитъ вѣшала:
 Черни свраки сватици,
 Черни гарване кумове,
 А кучетата готвачи,
 Бѣли гълъбн девери!“

(Вж. Шапк. № № 587, 666. СПСп. III. 184. стр.).

10. Майка родила десетъ дъщери, а нито единъ синъ. Тя посинила едно сираченце. Оставила най-малката си дъщеря Димянинка да го люлѣе. Когато Димянинка го люлѣла, тѣй го клела.

„Нани, нани, пусто сираченце,
Нани, нани, да би да не станешъ!
Да си харно, на домъ би си било,
Да си жално, майка би имало!“

Като чула майка ѝ, че така къльне сираченцето, проклела дъщеря си така :

„Мила дъще, дулберъ Димянинко,
Била жива, голѣма порасла,
Та да ходишъ у богата кѣща,
Тамъ да намѣришъ сурия овци
И да намѣришъ сурия кози,
Ала отъ сърце рождение да нѣмашъ,
До гдѣ не отидешъ при Бѣло море,
Тамъ да чуешъ камъкъ да говори,
Сухо дърво филизъ да отпуца,
Мрена риба съ кавалъ да свири,
Бѣла върба грозде да си роди,
Тогавя ти рождение да имашъ!“

Димянинка се оженва на богата кѣща, ала дѣте деветъ години не родила. Мжжъ ѝ я изпхдилъ. Тя отива при Бѣло море да пита рибари, да ли сж чули и видѣли риба съ кавалъ да свири, камъкъ да говори, сухо дърво филизъ да пусне, върба грозде да роди; тѣ ѝ казали, че такива нѣща до сега нито сж чули, нито видѣли. Но слѣдъ това тѣзи нѣща станжли прѣдъ очитѣ ѝ, та ги чула съ ушитѣ ѝ. Отъ тозъ часъ тя станжла трудна и родила мжжко дѣте. (Вж. Шапк. кн. V. N^o N° 577, 629, Мил. N^o N° 169, 170, Бог. N^o N° 19, 20, Безс. N° 44, Кач. N^o N° 22, 88, СбМ. III. науч. отд., 256. стр.).

Споредъ варианта у Мил. N° 260, майка проклена дъщеря си Яна, защото поискала коприна и „сухо злато“ да доведе бѣла кърпа. Тукъ майката е по-жестока къмъ дъщеря си, понеже не ѝ казва да отиде у богата кѣща, а въ сиромашка.

Въ варианта въ сп. „Славиеви Гори“, кн. V., 62, стр. (Изъ Родопитѣ), такъва клетва прѣдизвикала дъщеря Елена отъ майка си, като се оженва противъ волята ѝ.

11. Станко Дукъ служилъ служба деветъ години. На десетата година вмѣсто да служи, яхнжлъ коня си, повель загары и хрѣтки, та отишълъ по гората на ловъ. Като се върнжлъ отъ ловитба, срещнжлъ майка си съ два колака, че отива

на черква. Станко Дукъ извадилъ сабята си, та прѣсѣкълъ колацитѣ и погазилъ майка си съ коня. На издѣхванье майка му го проклела:

„Проклетъ да си, Станко юнакъ,
Иди, сину, на дворове,
Вързи коньтъ за диреци,
И му тури росна трѣва,
Ти се качи на диванъ,
Тамъ, синко, да полежишъ,
Деветъ години боленъ да лежишъ,
На десетата, Станко Дукъ,
Тебе снага да ти изгние,
Не дѣй душа да ти излѣзе,
Дори изфърлишъ постелитѣ,
Снагата ти да изгние,
Росна трѣва да взникне,
Пилци въ глава да ти мѣтжтъ,
Пакъ ти живъ да си си!

(Вж. СбМ. X. 17. стр.).

12. Гюргена болна лежала 9 години, загдѣто родила деветъ дѣца и нито едно не кърстила, а ги фърляла живи въ р. Дунавъ. Като съобщила това прѣстѣпление на майка си, прѣдизвикала си тази клетва:

„Щерко Гюргено, Гюргено,
Деветъ години ти лежишъ,
И още деветъ да лежишъ:
Кость по кость да се разнижешъ,
Земя тѣло да т' не прима!“

(Вж. Шанк. кн. I. № 58, СбМ. I. 53 стр.).

13. Споредъ пѣс. у Мил. № 234. Кира Попова прѣдизвикала сжщо такъва клетва отъ майка си, защото изповѣдала тѣзи грѣхове:

„Запалила съмъ деветъ одаи,
Деветъ одаи, съ деветъ младенци;
Запалила съмъ деветъ търли,
Деветъ търли съ руди агненца;
Запалила съмъ деветъ хамбари,
Деветъ хамбари бѣла пченица.
Кога горѣше бѣла пченица,
Дор' на небето пламъкъ горѣше;
Кога блѣхъ руди агница,
Дор' въ Бога гласове ходѣхъ;
Кога горѣхъ млади младенци,
Кога плачехъ нихни майки,
Дор' до облаци гласове ходѣхъ!“

14. Стояшъ напустнжлъ либето си Петкана, защото майка ому г проклела:

„Синко Стояне, Стояне,
 Петкана да (я) не земешъ,
 Да ходишъ, синко, да ходишъ,
 Въ три бѣли градове,
 Нигдѣ дѣвойка не намѣрилъ,
 Най да намѣришъ вдовица:
 Съ дванадесетъ сираци,
 Съ тринадесетъ чифлизи!“

(Вж. Мил. № 396).

15. Домжчиѣло на Маринкина майка да я плете на 70 плетенки, 70 редици, та за туй, когато я плела, клепа я:

„Маринке, кжжжъ Маринке,
 Толкови болестъ изъ село,
 Нѣма ли болестъ за тебе?
 Да легнешъ болна да лежишъ:
 Лицето да ти повѣхне.
 Като варена ябълка,
 Косата да ти отлеги,
 Като на гора листетѣ;
 Месото да ти окапе,
 Като на сипей земята!“

(Вж. Бонч. № 34, Мил. № 433, Шапк. кн. I № 39, ib. V. № 736, Ил. № 250, Стоил. I. № 3, СПС. XXXIX 457 стр.).

16. Иванъ не тачелъ майка си, и заради това тя го проклева:

„А, Иване, а синко рождени,
 Да би далъ Богъ да се попадишъ,
 Та да отидешъ въ гора зелена,
 Да се сторишъ синко суръ елень:
 Зимѣ да зимувашъ въ студени осои,
 Лѣтѣ да лѣтувашъ въ горещи присои,
 И да ходишъ тъкмо три години,
 На четвърта умѣтъ да ти дойде!“

(Вж. Мил. № 199, Ястр. II. изд. № 67).

17. Селянитѣ рѣшили: хубавитѣ моми да взематъ грозни момчета, а грознитѣ моми — хубави момчета. Отъ момитѣ най-грозна била Тодора, а отъ момчетата най-хубавъ билъ Стоянъ. Дѣлъ му се паднала Тодора. Той я отвелъ дома си. Майка му го проклепа, че е взелъ грозна Тодора:

„Синко Стояне, Стояне,
 Ако си вземешъ Тодора,
 Бѣсно те куче срѣщижло,
 Срѣщижло, та те наяло,
 Наяло и надихало!
 Да ходишъ деветъ години,
 Съ лѣкове да търпишъ,
 Пакъ да не можешъ да намѣришъ!“

Стояновата душа се покъртила отъ тази клетва. Той се помоли на Бога него да стори елень, а Тодора — кошута. Богъ

ги сторилъ. Но и тукъ майка му не му дава спокойствие. Тя се научава, че сж въ гората, и праща ловджии да ги избиятъ. (Пѣсенъ отъ с. Лешко, Г. Джумайско, записана отъ мене).

18. Марко Кралевичъ, като билъ затворенъ въ арапска земя, влюбилъ се въ него царската дъщеря, която го и освобождава отъ тъмницата. Той избѣгалъ съ нея. Като дошли до р. „Вардина“, открила се прѣкровката на дѣвойката, и понеже била грозна и черна. Марко извадилъ сабята си, та я събѣкълъ и фърлилъ я въ рѣката. Като си дошелъ дома М. разпитала го майка му, гдѣ е билъ толкова време. Той ѝ разправилъ всичко. А защото посѣгналъ на живота на избавителката си царска дъщеря, ако я не щѣлъ за жена, поне за слугиня да я е ималъ, проклела го така:

„Кѡга, сину, на моа гробина,

Тогазь, сину, на тебе смъртина!“

(Вж. СбМ. II. 96 стр., Боян. № 2).

19. Въ разпространениятъ вариантъ „Лазаръ и Петкана“ за който въ скоро време ще се сподобимъ съ научно издирване отъ г. Ив. Шишмановъ,¹⁾ главниятъ элементъ е клетвата. Майка проклена деветътѣхъ си снове, зацо оженили на далечъ сестра си Петкана. Майката и осмината снове не били съгласни да ожениатъ Петкана на далечъ, а най-малкиятъ братъ Лазаръ настоявалъ. Тѣ я омъжили на далечъ. Подиръ жендбата ѝ чума изморила деветътѣхъ братя, а само майка имъ остангла жива. Тя прѣливала венчикитѣ гробове съ вино, а на Лазаровия гробъ отива и люто кълне:

„Да се провалишь, Лазаре,

Че ми Петкана (от) даде

Въ това пусто Загорье!“

Майчината клетва не остава спокоенъ Лазара въ гроба. Той се моли на Бога да му даде животъ, колкото да доведе сестра си Петкана при майка си. Богъ послушалъ молбата му. Той излиза отъ гроба и отива при Петкана, и я довежда при майка си, а слѣдъ това пакъ влиза въ гроба си.

(Вж. Мил. X^o X^o 100, 200. СбМ. IV., науч. отд. 517 стр., СИС. II. 663 стр., ib. XLI—II 946 стр., Doz. X^o 7. Кач. X^o 48, Сол. Книжници кн. I. 31 стр., Шапк. кн. V. № 757 и др.).

А. П. Стоиловъ.

¹⁾ За пѣската студия, гдѣто г. Шишмановъ илага на кратко своето изучаванье на жотива, вж. Българ. Ирѣгл. год. I. кн. XII.